

Boshlang'ich Sinf O'quvchilariga Grafika Orqali Tovushlarni To'g'ri Talaffuz Qilish Va To'g'ri Yozish San'atini O'rgatish

Ismoilova Durdona¹

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarga fonetika bo'limini qanday o'qitishni, uning qaysi usuli samaradorligi va foydaligi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Fonetika, grafika, unli, undosh, harf.

Kichik yoshdagi o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqni egallashlarida fonetikadan olgan bilimlarining ahamiyati katta: a) fonetik bilimga asoslangan holda birinchi sinf o'quvchilari savod o'rganish davrida o'qishni va yozishni bilib oladilar; b) fonetik bilim so'zni to'g'ri talaffuz qilish (tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish, urg'uli bo'g'inni farqlash, orfoepik me'yorga rioya qilish) asosini tashkil etadi; d) fonetik bilim morfologik va so'z yasashiga oid bilimlar bilan birga o'quvchilarda qator imloviy malakalar (jarangsiz va jarangli undoshlarning yozilishi) shakllantirish uchun zamin bo'ladi; e) fonetik bilim gapni ohangiga ko'ra to'g'ri aytish, logik urg'u va gap qurilishidagi to'xtam larga rioya qilish uchun zarur; d) so'zning tovush tom onini bilish uning ma'nosini tushunish va nutqda ongli qo'llash uchun muhimdir; hozir va hozir, atlas va atlas so'zlari manosi farq faqat urg'u orqali ajratiladi. So'zning tovush tom onini tasavvur qilish so'zlarni talaffuzda farqlash, ayrim so'zlarni to'g'ri talaffuz qilish va qo'llash uchun zarur. O'qituvchi boshlang'ich sinflarda o'qitiladigan barcha fanlarga oid darslarda so'zni aniq va to'g'ri talaffuz qilish ustida doimiy ishlab boradi, shu maqsadda ko'pincha so'zni tovush tomondan tahlil qilishdan foydalanadi. Maktab dasturiga muvofiq, boshlang'ich sinf o'quvchilari fonetikgrafik ko'nikmalar tizimini hosil qiladilar: tovushlar va harflar, unli va undosh tovushlar, jufti bor jarangli va jarangsiz undoshlar, jufti yo'q jarangli va jufti yo'q jarangsiz undoshlar; so'zni bo'g'inlarga bo'lish, urg'uli bo'g'inni talaffuzga ko'ra amaliy farqlash ko'nikmalariga ega bo'ladilar. Bolalar maktabga kelgunga qadar ham nutqning tovush qurilishini amaliy o'zlashtiradilar, ammo ular maxsus o'qigunlariga qadar so'zni bo'g'inlarga bo'lishni, so'zdagi tovushlarni izchil talaffuz qilishni bilmaydilar. 1-sinf o'quvchilarida so'zni to'g'ri talaffuz qilish, bo'g'inlarga bo'lish, undagi har bir tovushni tartibi bilan aniq aytish ko'nikmasini shakllantirish ustida maqsadga muvofiq ishlash, o'z navbatida, analiz, sintez, taqqoslash, guruhlash kabi aqliy mashqlarni bilib olishga, shuningdek, tovushlarning tabiati, so'z tarkibida bir-biriga ta'siri kabi ayrim elem entar bilimlarni o'zlashtirishga imkon beradi 1-sinfda fonetika va grafikani o'rganishga katta o'rin beriladi, chunki o'quvchilar o'qish va yozish jarayonini shu sinfda egallaydilar. Bu bilimlar keyingi sinflarda mustahkamlanadi, takomillashtiriladi. Tovushlar va harflar, unli va undosh tovushlarning xususiyatlari bilan tanishtirish tovush murakkab tushuncha bo'lgani uchun boshlang'ich sinflarda unga ta'rif berilmaydi. Shunga qaramay, bolalarda tovush haqida to'g'ri ilmiy tasavvur amaliy mashqlar yordamida hosil qilinadi. Bunda yetakchi usul so'zdagi tovushlarning talaffuzi hamda so'zning leksik ma'nosi so'zdagi tovushlarning tarkibiga bog'liqligi ustida kuzatish hisoblanadi. Masalan, aka, uka, opa, ona, ola, kul, gul, qora, qarakabi bir unli yoki bir undosh bilan farqlanadigan so'zlar har xil lug'aviy ma'noni ifodalaydi. Ma'lumki, nutq tovushlari ikki katta guruhga bo'linadi: unli tovushlar va undosh tovushlar. Buni o'quvchilarga tushuntirishda ularning quyidagi belgilari hisobga olinadi:

1. talaffuz qilinish usuli (unli tovush talaffuz qilinganda havo oqimi og'iz bo'shlig'idan erkin ravishda o'tadi, undosh tovush talaffuz qilinganda, havo og'iz bo'shlig'ida to'siqqa uchraydi);

¹Termiz davlat pedagogika instituti boshlang'ich ta'lim fakulteti talabasi

2. ovoz va shovqinning ishtiroki (unli tovushlar faqat ovozdin iborat, undosh tovushlar talaffuz qilinganda shovqin eshitiladi, ba'zan shovqin va qisman ovoz eshitiladi);
3. bo'g'in hosil qilish xususiyati (unli tovushlar bo'g'in hosil qiladi, undosh tovushlar bo'g'in hosil qilmaydi. O'quvchilar bu belgilarni yodlab olishlariga yo'l qo'ymaslik, aksincha, 1-sinfdanoq bolalarda tovushni talaffuz qilganda, ovoz yoki shovqin eshitilganda nutq a'zolarining vaziyatini kuzatish ko'nikmasini o'stirib borish lozim. Bunday kuzatishlar 4-sinfda davom ettiriladi va umumlashtiriladi. Tovushlar o'zlashtirishga bunday yondashish, unli va undosh tovushlari puxta o'zlashtirishga imkon berishi bilan birga, o'quvchilarning aqliy qobiliyatini o'stirish vazifasini ham bajaradi; xususan, bolalar kuzatilgan hodisaning bir necha belgilarini taqqoslashga, umumlashtirishga o'rganadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A. Zunnunov va boshqa Adabiyot o'qitish metodikasi. — T, O'qituvchi, 1992.
2. A. Rafiyev. Lotin yozuviga asoslangan o'zbek alifbosi va imlosi. —T.: 2003.
3. A. G'ulomov. Ona tili o'qitish prinsiplari va metodlari. - T,O'qituvchi", 1992.
4. B. Ma'qulova, T. Adashboyev. Kitobim - oftobim (1 -sinf uchunsinfdan tashqari o'qish kitobi). — T. „O'qituvchi", 1999.
5. B. Ma'qulova, S. Sa'diyeva. Sinfdan tashqari o'qish mashg'ulotlari (1-sinf o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma). — T, O'qituvchi",1997.
6. Davlatovna N. R. Indikatorlar asosida boshlang 'ich sinf o'quvchilari faoliyatini diagnostika qilishning o'ziga xosligi //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1A. – C. 51-55.
7. Abdisamatova M., Norqobilova R. INNOVATION YONDASHUV ASOSIDA TARBIYA DARSLARINI TASHKIL ETISH //Interpretation and researches. – 2023. – T. 1. – №. 1.
8. Норкабилова П. ХОРИЙ ФАНЛАРДАН БОЛАЛАРНИНГ МАКТАБГА ТАЙЙОРГАРЛИГИНИНГ ДИАГНОСТИКАСИ //Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences. – 2023. – T. 3. – №. 11.
9. Normurodova H., Norgabilova R. VALUE OF MATHEMATICS IN PRIMARY GRADES //Interpretation and researches. – 2023. – T. 2. – №. 1.
10. RD Norqobilova, SA Abdullayeva. ДИАГНОСТИКА ПЕДАГОГИК МУАММО СИФАТИДА. - Academic research in educational sciences, 2023
11. Norqobilova R. D. Methods of improving the mechanisms of diagnosing the mother language ability of primary class students //The role of science and innovation in the modern world. – 2022. – T. 1. – №. 2. – C. 139-143.
12. HMB Qizi, NR Davlatovna. БОШЛАНГ'ИХ СИНФ О'QUVCHILARINI ТАРБИЯЛАШДА ШАРҚ МУТАФАККИРЛАРИНИНГ ТУТГАН О'РНИ. Yosh mutaxassislar, 2023.
13. Norqobilova R., To'Rayeva M. Importance of talent in child development. – 2022.
14. Kizi Z. S. K., Davlatovna N. R., Kizi T. B. M. high spiritual generation-third renaissance builders //Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities. – 2022. – T. 12. – №. 5. – C. 167-169.
15. Norqobilova R. D. COMPONENT PARTS AND TASKS OF PEDAGOGICAL DIAGNOSTICS //Modern Scientific Research International Scientific Journal. – 2023. – T. 1. – №. 6. – C. 76-83.
16. Norqobilova R. D. THE SIGNIFICANCE OF PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL DIAGNOSTICS IN THE EDUCATIONAL PROCESS //World of Scientific news in Science. – 2023. – T. 1. – №. 1. – C. 48-53.

17. Qahhorova M., Norqobilova R. BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINI TO'G'RI O'QISHGA O'RGATISH USULLARI //Interpretation and researches. – 2023. – T. 2. – №. 1.
18. Qobilova M., Norqobilova R. GLOBALASHUV DAVRIDA MARKAZIY OSIYONING O'TMISHI, BUGUNI VA ISTIQBOLINI O'RGANISHNING DOLZARB MASALALARI //Interpretation and researches. – 2023. – T. 2. – №. 1.
19. Nazarova P., Norqobilova R. Pedagogical possibilities of education of young generation at abu rayhan beruni teaching. – 2022.
20. Xoliyeva S., Norqobilova R. Eastern scientists' views on speech. – 2022.
21. Davlatovna N. R. Pedagogical Basis of Interdisciplinary Communication in the Educational Process //International Journal on Orange Technologies. – T. 2. – №. 10. – C. 108-111.

